

industristatistiken inte medger publicering av ekonomiska data i sådan detalj, att därur ett enskilt företags ekonomiska förhållanden skulle kunna utläsas. Det senare skulle dock knappast (annat än i undantagställ) behöva förhindra publicering av ekonomiska data för industrien harudgrenar. Sådana data har, i form av s.k. standardiserade nettoförädlingsvärden för industrigrenarna, gällande år 1953 kommun- och branschvis för Uppsala län med omnejd, publicerats av Lennart Hartin i dennes uppsats »Industri och handverk 1953».¹ Jämlikt sin definition² skulle emellertid detta standardiserade nettvärde vara användbart endast för jämförelse mellan kommuner och branscher *inom* det valda undersökningsområdet, ändemot inte som ett objektivt giltigt förädlingsvärd för en särskild bransch eller kommun.

De av Hartin framräknade standardiserade värdena för år 1953 kan emellertid i föreliggande sammanhang trots den rämnanda inskränkningen användas för en allmän uppskattning av förädlingsvärdet inom olika industrigrenar. För detta ändamål har det standardiserade nettvärlden använts för att få en jämförbarhet med den grundläggande förädlingsvärdet. Per anställd inom varje industrigrupp beräknats och omvandlats till index (med industriell = 100) på grundval av Hartins uppgifter för Uppsala stad.³ Resultaten framgår av följande tabell.

	Kr	Index
Metall- och verkstadsindustri	14 246	86
Jord- och stenindustri	12 570	76
Fräindustri	11 261	68
Pappers- och grafisk industri	25 011	151
Livsmedels- och dryckesvaruindustri	20 070	121
Textil- och sömnadsindustri	11 751	71
Läder-, hår- och gummivariindustri	9 948	60
Kemi- och kemisk-teknisk industri	28 899	174
El-, gas- och vattenverk	24 385	147
Totalt	16 601	100

Osjäkerhetsgraden hos underlagsmaterialen medger i stort sett endast den allmänna slutsatsen, att den kemiska och grafiska industrien samt de tekniska verken och livsmedelsindustrin blir undervärderade vid en jämförelse på grundval av antalet sysselsatta, medan övriga industrier nästan sätts i motsvarande sätt övervärdade.

2. Industriens roll i stadens näringsliv

I den nyliggen publicerad utredning för stadens generalplan⁴ har författaren sökt analysera huvuddragten av stadens näringsutveckling under åren 1950–1960.

¹ G. Enquist — L. Hartin: Uppsala län med omnejd, del I. Folkmängd, odling och industri (Geografiska regionstudier 1) Uppsala 1958.
² A. a. sid. 15–16.
³ A. a. sid. 50.
⁴ B. Bosæus: Uppsala stad, befolkning och näringsliv, struktur och hittillsvarande utveckling, sid. 79–91; ingående i Bosæus — Langhed — Yttreberg: Uppsala stad, struktur, utveckling och regionala förhållanden. Uppsala 1960.

Industrin i Uppsala sedan år 1910

av Björn Bosæus

1. Inledning

Uppsalas industriella utveckling under der senaste halvseklet kan givervis, inom här tillgänglig ram, endast belysas helt översiktligt. I det följande anges i vilka avseenden en inskränkning av undersökningen fått företagas.

1. Då ej annat angives avses här med industri endast den »egentliga» industrien med minst 5 årsysselsatta per arbetsställe. Vidare inskränkning i en stad av Uppsalas expansiva karaktär. De angivna begränsningarna är närmast en följd av att Kommerskollegii industristatistik används som huvudsaklig källa för framställningen. Det närmast följande avsnittet om industriens roll i stadens näringsliv grundar sig emellertid i viss mån på bearbetningar av folkräkningsmaterial, varför i detta avsnitt nämligen även verksamheten byggnadsvärksanheten i motsvarande mån kunnat medräknas.

2. Straden har sedan 1910 undergått tvenne större territoriella förändringar. Den viktigaste skedde den 1/1 1947, då Helga Trefaldighets och Gamla Uppsalas församlingar inkorporerades med staden. Den 1/1 1952 införlivades sedan den befolkningsmässigt större delen av Vaksala församling med staden. Det har i allmänhet inte varit möjligt att korrigera uppgifterna med hänsyn till stadsens skiftande omfång. Industristatistiken mäter genomgående endast med hjälp av uppgraderat administrativa stadsområdet. Som följd härav redovisas uren inkorporerad industri utveckling före införlivningen med staden (ex. Uppsala-Ekeby AB).

3. Valet av 1958 som slutpunkt för översiktken är betingat av industristatistikens delvis ofräntkomliga ettersläpning. Maskintabeller för år 1959 torde sälunda inte förelägga förrän år 1961.

4. Industristorleken mäter genomgående endast med hjälp av uppgifter om antalet sysselsatta. Även om sysselsättningstalet ur flera synpunkter kan anses vara en god nättre på en arbetsplats storlek, kommer härigenom orivelaktigt en viss undervärdering att åga rum av industrier med hög insats av realkapital per sysselsatt. Utelämnandet emellertid varit bringat av flera vägande skäl. Det måste sälunda för en meningfull jämförelse bli nödvändigt att enbart använda förädlingsvärdet (i princip = saluvärde) — kostnaderna för råvaror, bränsle och elenergi) för resp. industrier. I sådant fall föreligger dels svårighetens att rärtvisande beräkna värdet av detta slag, men dels och framförallt omöjligheten att erhålla jämförbara uppgifter därmed bokat i tiden, även bortsett från svårigheten att rätt omvandla äldre värdesiffror med hänsynstagande till penningvärdets förändringar. Därtöver tillkommer det förhållander, att gällande sekretessregler för

der 1900-talet. Därvid har framkommit, att industriin (inkl. hantverk och byggnadsverksamhet) hållit en annämningsvärt konstant andel av befolkningen sysselsatt under perioden 1910—1950, nämligen omkring 40 %. De till jämförbarhet korrigrade yrkesfördelningarna för den enda möjliga konstanta jämförelseområdet, nämligen det gamla stadsområdet (nuvarande Domkyrkoförsamlingen), återges här som tabell 1.³ Utredningens slutsats har på denna punkt blivit, att någon varaktig tendens till ökad industrialisering vad sysselsättningen beträffar inte kunnat iakttas under den här akutsella tidsperioden.

En närmare belysning av den industriella sektorns utveckling ger tabell 2, där viktigare allmänna data om industriin åren 1910—1958 samlats. Det bör observeras, att denna tabell liksom flertalet andra hämtar sig till resp. administrativa stadsområden, varför ändringarna mellan 1946 och 1947 till stor del är nominella. Uppgifter om förvaltningspersonalens storlek saknas före 1930.

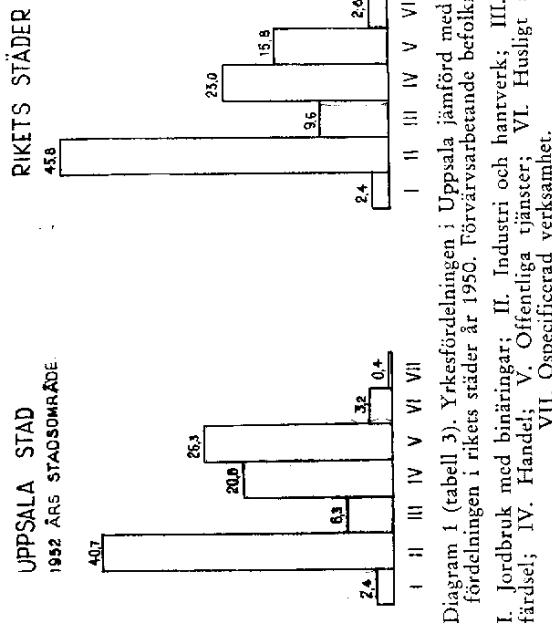
Urvecklingen av antalet arbetsställen och sysselsatta ger i första hand uttryck för rvenne tendenser, nämligen företagskoncentrationen och förvaltningssektorns ökade betydelse. Analact arbetsställen har sålunda knappast ökat nämnvärt under der sista halvseklief, medan antalet sysselsatta per arbetsställe stigit avsevärt under samma tid. Förvaltningspersonalen har nära nog tredubblats sedan 1930, medan arbetarantalet endast ökat med 65 % under samma period.

Kolumnen »antal arbetare per 1 000 inv.» ger det mer detaljerade mönstret bakom den tidigare nämnda konstansten beträffande industrians andel av sysselsättningen. I detta fall gäller det enbart den egentliga industrien, sålunda utom hantverk och byggnadsverksamhet. Från ett utgångsläge av 85 arb./1 000 inv. år 1910 steg industriarbetarrelationen under 1910-talet till ett temporärt maximum omkring 1920. Under 1920-talet höll sig denna relation på en nägot lägre nivå, för att därefter under 1930-talet stiga snabbt till sitt hittillsvarande maximum åren 1935—1937 av 115 arb./1 000 inv. Med smärrre variationer baserased sedan denna relation på en nägot lägre nivå, 105—110 arb./1 000 inv., fram till mitten av 1940-talet. Då böjde den hittilts oavbrutna nedgången av industriarbetarrelationen till lägre värden än som nägontsin uppmärks under denna århundrade. Nedgångsperioden sammantalar rätt väl med den fr. o. m. 1940-talet kraftiga expansionen av näringssgrenen »offentliga tjänster», d. v. s. undervisning, veteckskap, sjukvård, försäkringsen och allmän förvaltning. Som tidigare nämnts härför sig tabellens uppgifter till resp. administrativa stadsområden, vilket delvis förklarar den sprängvisa nedgången mellan 1946 och 1947.

Den påvisade nedgången betyder givetvis inte att industriens betydelse i staden minskat i samma proportion. Tvärtom är den till stor del ett uttryck för den starka rationalisering som denna näringssgen undergått i jämförelse med andra näringssgrenar (vars rationaliseringsmöjligheter dock i allmänhet torde vara avsevärt mer begränsade än industriens). Man rör sig ju för industriens del exempelvis med en helt annan realkapitalintäts per sysselsatt. Dessutom förskjutes gradvis en allt större del av den totala industriella produktionsintäts mot tjänstemannasidan. Detta förhållande synes ligga bakom en väsentlig del av industriarbetarrelationens nedgång under det senaste decenniet. Trots de anförla synpunkterna kan man emellertid inte komma ifrån,

att den egentliga industriens roll i stadsens näringssliv avtagit under efterkrigspérioden och att andra näringssgrenar nu är de i främsta rummet bärande vid stadsens fortställa tillväxt.

Jämför med andra svenska stadsamhöllens industrialiseringssgrad är Uppsals synnerligen måttlig. Av landets 32 städer med minst 25 000 inv. år 1958 underskreds Uppsalas industriarbetarrelation, 66 arb./1 000 inv., endast av Lidingö. Av landets 203 städer och köpingar med minst 200 industriarbetare är 1958 överskrets Uppsalas värde av 184 och underskrets av 19.

Ett mer nyanserat uttryck för Uppsalas särprägel ger tabell 3⁶ och diagram 1.⁶ Där jämfördes den förvärvarbetande befolkningens yrkesfördelning i Uppsala stad och rikets städer vid sonast tillgängliga jämförelseepunkten år 1950. Uppsala redovisade då en lägre andel sysselsatta i industri (inkl. hantverk och byggnadsverksamhet); 40,7 mot 45,8 %, samförsel och handel, vilken framst balanserades av en avsevärt högre andel i offentliga tjänster (26,3 mot 15,8 %) än rikets städer i genomsnitt upptävade. Förmöldigen har den iaktagna särprägeln ytterligare förstärkts under 1950-talet.

En allmän uppfattning om industriernas roll i stadsens näringssliv kan med olika utgångspunkter och resultat erhållas för åren 1950 och 1951. Vid 1950 års folkräkning klassificerades samtliga i staden manalsskrivna förvärvarbetande efter näringgruppstillhörighet. Därigenom kartilades hela fältet av näringgrupper inom samtliga näring-

⁶ A. a. sid. 85.

grenar. Med användande av denna mätstock blev stadsens tio viktigaste näringsgrupper år 1950 följande (siffrorna betecknar antal förvärvsarbetande):

Metallindustri byggnadsvärksamhet hälso- och sjukvårds samt personlig hygien undervisning och verksamhet	2 731
2 611	
2 589	
2 261	
textil- och sömnadsindustri	1 654
livsmedels- och dryckesvaruindustri	1 227
hotell- och restaurangrörelse	1 142
landstransport	1 060
försvarsverksamhet jord- och stenindustri	931
	914

Det bör emellertid understrykas, att den anforda fördelningen gäller de i staden manatalskrivna förvärvsarbetande, oavsett om deras arbetsplatser är belägen inom stadsens gräns eller inte. Då Uppsala redan 1950 redovisade en inte obetydlig »örlig» grupp av förvärvsarbetande liksom även ett nettotillskott av pendlare (= arbeteende i Uppsala, bosatta annanstädes), kan fördelningen inte direkt jämföras med industriens och företagsräkningens uppgifter, där man utgått från de i staden befintliga arbetsställena och de därstädes systerställa oavsett boplatsens belägenhet.

1951 års företagsräkning inskränkte sig till att kartläggas strukturen hos företag i ekonomisk mening, arbetande på någon form av affärs- mässig grundval. Förutom att därmed stora delar av den offentliga sektorn, bortföll, uteslöts därjämte även det egentliga jordbruken. Med dessa inskränkningar redovisades företagsräkningen följande fördelning av företagen i Uppsala och de därstädes systerställa (oavsett boställningsort) den 7 september 1951:

	Antal företag	Antal sysselsatta
Trädgårdsskötsel o. dyli.	34	100
Slögsbruk	3	292
Industri och hanterk	525	8 696
Byggnads- och anläggningsverksamhet	155	3 796
Parthandel	109	876
Detaljhandel	770	3 804
Samfärdsel	199	1 350
Övriga verksamhetsgrenar	649	2 702

I tabell 2 ånges stadsens industri sysselsatta år 1951 enligt industristatistiken uppgå till $1 648 + 5 925 = 7 573$ personer. Skillnaden, 1 123 personer, gentemot företagsräkningens högre siffra för industri och hanterk ger en ungefärlig uppfattning om hanterverkers kvantitativa roll i sammanhanget. Då företagsräkningen arbetade med nuvarande (1952 års) stadsområde och industristatistiken med redovisningsårets stadsområde, samt emellan företagsräkningen hade en noggrannare registrering även av industriföretag än motsvarande årliga industristatistik, skulle den anfördas sysselsättningssiffran för hanterverket närmast kunna bedömas ligga i överkant. Det bör emellertid observeras, att en icke oväsentlig hanterverksrörelse bedrivs inom byggnads- och anläggningsverksamheten.

3. Industrigrenarnas utveckling 1910—1958

Tabellerna 4 a och b samt diagram 2 redovisar utvecklingen av industrien i Uppsala 1910—1958 fördelad på nio huvudgrenar. Då industristatistiskens klassificeringssnормar ändrats flera gånger under ifrågavarande tidsperiod, nämligen 1913, 1940 och 1952, har vissa korrekturen gjorts för att ernå jämförbarhet. För 1910 års fördelning är de omfattande och redovisars särskilt i appendix 1. 1915—1935 års fördelningar har endast behövt ändras i så måtto, att undergruppen »ätitks- och senapsfabriker» överförs från huvudgruppen »kemi- och kemisk-teknisk industri» till huvudgruppen »livsmedels- och dryckesvaruindustri». 1955 och 1958 års fördelningar har tillbakaförts till 1940 års klassifikation på så sätt, att sammanslagning skett av huvudgrupperna pappers- och grafisk industri till en samt livsmedels- och dryckesvaruindustri till likaledes en huvudgrupp. Det bör observeras, att jämförelsen förutom antalet arbetsställen endast gäller arbetantalet, emedan uppgifter om förvaltningspersonalens storlek med fördelning på såväl orter som industrigrenar inte föreligger förrän år 1955.

Vi finner till en början, att antalet industriella arbetsställen ökat från 86 år 1910 till ett maximum år 1945 (även uppstått 1947) av 131 för att därefter sjunka till 114 år 1958. Arbetantalet steg under samma tidsperiod från 2 198 till ett maximum år 1951 av 5 925 (tabell 2), medan det hade sjunkit till 4 872 år 1958, en minskning med mer än 1 000 personer under 1950-talet.

De enskilda industргrenarna redovisar som väntat en skiftande utveckling. Ett uttryck härför är, att kulminationen beträffande arbetantalet inträffar vid skiftande tidpunkter för de olika industrigrupperna. I metall- och textilindustrierna uppnår arbetantalet sitt maximum samtidigt med industrien som helhet, nämligen år 1950. I jord- och stenindustrin, den grafiska industrin och livsmedelsindustrin inträffar kulminationen år 1955, medan av huvudgrupperna endast den kemiska och kemisk-tekniska industrin redovisar sitt hittills högsta arbetantalet år 1958. Å andra sidan kulmineras läderindustrin redan år 1915 och trädgårdsskötseln år 1925.

Ett annat, s. a. s. vägt uttryck för den varierande utvecklingen ger tabell 4 b och diagram 2. Därur kan bl. a. avläsas de tidpunkter då resp. industrigrenar maximera sin roll, mätt med arbetantalet, inom industrien som helhet. Vad angår jord- och stenindustrin, rå- och industri samt pappers- och grafiska industrien skedde detta redan vid periodens början år 1910. För jord- och stenindustrins del var detta fallet trots att Uppsala-Eleby AB inte medräknades, emedan dess fabrik låg utanför dävarande stadsgräns. Beträffande pappers- och grafiska industrin finns tvåne förklaringar att andraga. Dels var år 1910 förutom boktryckerierna även pappersindustrin i form av bokbindrar och kontorsbokförläggare av relativt stor omfattning. Dels redovisar den grafiska industrien (liksom de tekniska verken och särskilt den kemiska och kemisk-tekniska industrien) en stor andel förvaltningspersonal under senare år, vilket gör en jämförelse på arbetantalets grund något orärtvis för 1950-talets vidkommande. I övrigt kulminerade den relativta betydelsen för läderindustrin år 1915, de tekniska verken år 1920 samt för textilindustrin år 1945. Å andra sidan har metallindustrin, livsmedels- och dryckesvaruindustrin samt den kemiska och kemisk-tekniska industrin aldrig spelat så stor roll i stadsens

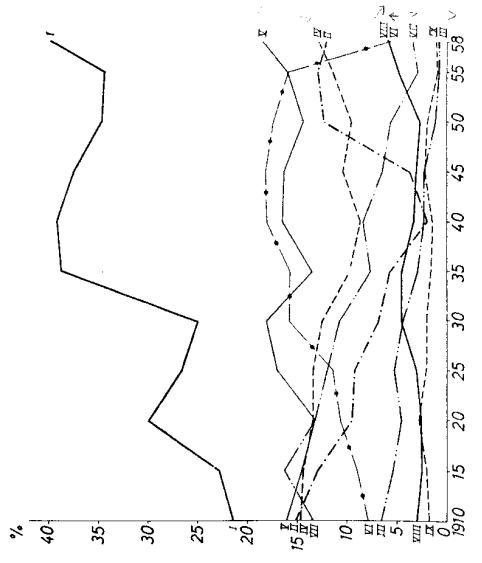

Diagram 2 (tabell 4 b). Arbetarantalets procentuella fördelning på olika industrigrenar i Uppsala 1910–1958.

I. Metall- och verkstadsindustri; II. Jord- och stenindustri; III. Träindustri; IV. Pappers- och grafisk industri; V. Livsmedels- och dryckesvaruindustri; VI. Textil- och sömnadindustri; VII. Läder-, hår- och gummiruindustri; VIII. Kemisk och kemisk-teknisk industri; IX. El-, gas- och vattenverk.

industri som nu, även om man som här mäter enbart efter arbetarantalet. Det skulle föra för långt att här systematiskt kommentera varje särskild industrirens utveckling, sådan den frankkommer ur tabellerna 4 a och b samt diagram 2. Det har i stället ansetts vara motiverat att endast lägga några allmänna synpunkter på industrirenas utveckling.

Den första är, att det allmänna intresset av mångsidigheten bekräftas av statistikens vitnesbörd. Den största industrirenen, metallindustrin, har sålunda aldrig överskridit 40% och ingen av de övriga industrirenarna har någonsin uppnått 20% av industriens totala arbetarantal. Den mångsidiga strukturen kan emellertid sammanfattas i tre tänliga beständiga grupper, nämligen:

metall- och verkstadsindustri, den i särklass största; tre eller fyra medelstora industrirenar; samt övriga industrirenar av jämförelsevis ringa betydelse.

De förfärfifterna som är av intresse har i huvudsak berört sammanställningen av den mellersta gruppen; dock må påpekas den varaktiga strukturförändring som inträffade i och med metall- och verkstadsindustrins stora genombrott på 1930-talet. Jämte metallindustrin har livsmedelsindustrin samt pappers- och grafiska industrien varit betydande under hela perioden. Den förra

har varierat mellan 13 och 18% av totala arbetarantalet och den senare mellan 9 och 15%. Jord- och stenindustrin var av relativt stor omfattning under 1910- och 1920-talen, men spelade sedan en obetydlig roll fram till 1947, då bl. a. Uppsala-Ekeby AB inkorporerades. Därefter intar den en till synes stabiliserad ställning som en av staden medelstora industrirenar med 12% av det totala arbetarantalet. Om man bortser från administrativa gränsändringar innebär det nyss anförda i själva verket att jord- och stenindustrin förmodligen hade större relativt omfattning under 1910- och 1920-talen än senare.

Avsevärda minskningar har drabbat två av staden industrirenar, nämligen läder och textil. Läderindustrin, där för Uppsalas del skoindustrin varit den helt dominerande, var en av staden större industrirenar under 1910- och 1920-talen. Dess relativt betydelse har emellertid däremot kraftigt avtagit i takt med en först långsam men under förra hälften av 1950-talet hastigare minskning av arbetarantalet. F. n. sysselsätter denne industriren ungefär 3% av det totala arbetarantalet.

För textil- och sömnadindustrins vidkommande har förändringarna varit mer dramatiska. Från en förhållandevis obetydlig omfattning vid 1900-talets början växte denna industriren snabbt och oavvänt till att bli staden näst största åren 1935–1950. Ånnu 1955 hade den endast (och med ytterst liten marginal) passerats av livsmedels- och dryckesvaruindustrierna tillsammantagna. I och med nedläggningen av AB Hjalmar Söderbergs Konfektionsfabrik föll den emellertid hastigt tillbaka till en sekundär ställning, där den år 1958 endast svarade för 6% av industriens totala arbetarantal.

Med alla de reservatorier för enskilda avvikeler som måste göras i ett överlättet sammanslutning, framhäver de nuvarande tendenserna särskilt fyra industrirenar som »bärande» i staden: forstatta industriella utveckling, nämligen metall- och verkstadsindustrin, livsmedelsindustrin, den grafiska industrien och den kemiska industrien. Inom de två förstnämnda industrirenarna iakträds också med den allmänna tillväxten i relativ betydelse en viss virkskifjutning mellan de ingående industrigrupperna inbördes. Denna forskjutning synes närmast verka stabilisande på vederbörande industrirens utvecklingskraft. I fråga om den kemiska industrien beroft expansionen nästan helt på läkemedelsindustrins snabba frammarsch.

4. Viktigare industrigruppars utveckling 1910–1958

Varije industrirenen kan uppdelas i detaljgrupper, här kallade industrigrupper. Ett studium av dessa industrigruppars utveckling ger det mer detaljerade mönstret bakom industrirenarnas allmänna utvecklingslinjer. Svårigheten ligger här närmast i de genomgripande förändringar som under vår undersökningsperiod ägt rum beträffande klassificeringen av industrier på detaljgrupper. Med hänsyn härtill men även av utrymmesskäl har analysen inskränkts till att omfatta endast de industrier som under det senaste redovisningsåret (1958) sätta minst 50 personer. Uppgifterna om dessa industrigrupper har i görigaste mån korrigerats för de åren 1913, 1940 och 1952 gjorda ändringarna i industristatistikens branschgruppering. De beaktade ändringarna för de här aktuella industrigrupperna redovisas närmare i appendix 2. I vissa fall har därjämte upplysningar inhämtats som gjort det möjligt att föra tillbaka jämförelsen något längre än bransch-

klassificeringen i och för sig medgivit. Resultaten av bearbetningen redovisas i tabell 5, som alltså återger viktigare industrigruppars utveckling 1910—1958.

Liksom falliet var beträffande industrigrupperna kan det här knappast bli tal om att systematiskt analysera varje särskild industrigruppens utveckling. Det har i stället ansetts mer möriverat att endast kommentera »punktvis», vanligen i anknytning till generella utvecklingslinjer.

Metal- och verkstadsindustrins stora genombrott på 1930-talet och dess senare väl hävdade förståttsgeställning har tidigare omnämnts. Den »bärande» gruppen under 1930-talets expansion utgjordes av mekaniska verkstäder och gjuterier, vars redan tidigare betydande arbetarantal trots ekonomisk kris fördubblades mellan 1930 och 1935. Samma krafterna tillväxte under samma tidrymd även metallindustrierna, järn- och stålmanufaktur. Gruppen »annan metallindustri» redovisar däremot en motsvarande ökning först under 1940-talets senare hälft, orsakad av AB Nordiska Metallidiksverkets expansion. Under 1950-talet har en svag tillbakagång i arbetarantalet ägt rum i flertalet delgrupper. Vad angår den största av dem, tillverkning och reparation av transportmedel, har minskningen i tillverkningspersonal i huvudsak uppvägts av ökningen beträffande reparationsverkspersonalen.

Byggnads- och anläggningsverksamhetens tillväxt och strukturförändringar har medfört ett kraftigt uppsving särskilt under 1950-talet för sådana industrigrupper som rörledningsverkstäder samt cementvaru- och betongvarufabriker. Tegelbruken har å andra sidan, delvis av särskilda orsaker, minskat i betydelse efter 1955. Gruppen Porslins-, kakel- och lergodsindustri har sedan 1920-talets slut endast bestått av ett företag, nämligen Uppsala-Ekeby AB. I samband med koncernens organisatoriska utbyggnad har arbetarantalet vid moderfabriken minskat rätt betydligt sedan 1955.

Boktryckerierna har under hela 1900-talet spelat en avsevärd roll i stadsens näringssliv. Tyngdpunkten i deras expansion har emellertid legat på de två sista decennierna, vilket främst torde sammankrämmas med den vetenskapliga sektorns starka utveckling under senare tid.

Uppsalas växande betydelse som såväl konsumtions- som centralort för ett stort jordbruksområde avspeglas i livsmedelsindustraternas tillväxt. Trots driftskoncentration och annan rationalisering har arbetarantalet vuxit avsevärt i samtliga större livsmedelsindustrier under vår undersökningsperiod. Bageri- och konditorindustrins ökning beror därutöver i viss utsträckning på minskad hemframtäring av dess produkter. Gruppen »annan livsmedelsindustri» har med något skiftande sammansättning varit relativt betydelsefull under hela tidsperioden. Den består f. n. av AB Uppsala Åtskifsfabrik och den till Uppsala Ångqvarks AB knutna makaronifabriken. Gruppens minskning efter 1955 orsakas av jästfabrikens nedläggning.

Textil- och sömnadsindustrins dramatiska förändringar har tidigare berörts. Hos den ena av dess två huvudgrupper, representerad av AB Uppsala Sidenräverier, har växlingarna utspejats inom samma företag och tagit sig uttryck i en avsevärd variation i arbetarantalet under de två senaste decennierna. Inom den andra större gruppen, konfektionsindustrin, föll arbetarantalet från 700 till 200 som följd av den tidigare nämnda nedläggningen av AB Hjalmar Söderbergs Konfektionsfabrik.

Den kemiska och kemisk-tekniska industrien består nästan uteslu-

tande av två företag, det gamla Uppsalaföretaget Henrik Gahns AB med en sedan decennier stabiliserad position och med sysselsättningsmaximum för arbetarpersonalen redan vid mitten av 1930-talet samt den nyinflyttade kraftigt växande läkemedelsfabriken AB Pharmacia. Strukturellt avviker den senare från övriga Uppsala-industrier därigenom, att tjänstemannapersonalen uppär till drygt 60% av den totala arbetsstyrkan. I detta avseende torde den utgöra en förelöpare till framtida förhållanden inom ett flertal industrigrupper.

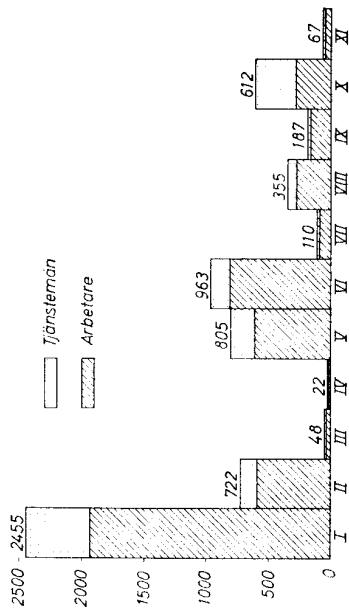

Diagram 3 (tabell 6). Antal sysselsatta inom olika industrigrenar i Uppsala år 1958.

1. Metall- och verkstadsindustri; II. Jord- och stenindustri; III. Träindustri; IV. Papersindustri; V. Grafisk industri; VI. Livsmedelsindustri; VII. Dryckesvaruindustri; VIII. Textil- och sömnadsindustri; IX. Läder-, hår- och gummivariuindustri; X. Kemisk och kemisk-teknisk industri; XI. Gas- och vattenverk.

5. Uppsala-industrin 1958

Tabell 6 och diagram 3 ger en översikt av stadsens industri vid senast tillgängliga redovisningsstidpunkt år 1958. Stadens industri fördelade sig då på fem större, en medelstor och fem mindre industri-grenar. Metall- och verkstadsindustrins arbetsstyrka uppgick till nära 2 500 personer, motsvarande 40% av totalantalet industriarbetare, medan livsmedelsindustrin, den grafiska industrien, jord- och stenindustrin samt den kemiska och kemisk-tekniska industrien vardera sysselsatte 10—15% av de industriarbetande eller mellan 600 och 1 000 personer. En mellanställning intogs av textil- och sömnadsindustrin med 350 sysselsatta, medan ingen av de övriga industriegrenarnas arbetsstyrka överskred 200 personer.

Relationen mellan tjänstemän och arbetare varierade avsevärt mellan olika industrigrenar. Inom industrien som helhet utgjorde förvaltningspersonalen 23% av totalantalet sysselsatta. En högre andel tjänstemän än detta medeltal redovisade följande industrigrenar, näm-

ligen den kemiska och kemisk-tekniska industrien, där mer än hälften av personalen klassificerades som förvaltningspersonal, samt den grafiska industrien och de tekniska verken. Å andra sidan redovisade sådana industrigrupper som tri, livsmedel och läder en relativt låg andel tjänstemän.

En mer detaljerad bild av stadens industriella struktur ger tabell 7. Industrigrupperna har där uppdelats på industrigrupper, av vilka tabellen upptar dem som minst 25 syskelsatta. I storleksordning efter totalantalet syskelsatta nämnas här grupperade sig då stadsens större industrier enligt följande:

1. Tillverkning och reparation av transportmedel (1 466 syskelsatta).
2. Bok- och accidenstryckerier (655).
3. Porslins-, kakel- och lergodindustri (535).
4. Läkemedelsindustri (391).
5. Andra mekaniska verkstäder och gjuterier (än 1 och 10) (362).
6. Bageriindustri (276).
7. Kvärnindustri (242).
8. Konfektionsindustri (239).
9. Trätmeldes- och parfymindustri (197).
10. Rörledningsverkstäder (196).
11. Slakteri- och kötvaruindustri (193).
12. Skoindustri (164).
13. Metallmanufaktur (ej järn och stål) (153).

6. Uppsalalänsstrins särdrag

För stadens generalplan utfördes åren 1954—1955 en specialundersökning av Uppsalalänsstrarna.⁷ Den tog formen av en intervjuundersökning av 21 större företag täckande praktiskt taget samtliga industriger. Då undersökningen primärt avsåg att ge ett underlag för den översiktliga bebyggelseplaneringen samt var av delvis konfidentiell natur, kan det här endast bli tal om att belysa vissa allmänna kartersdrag och problem hos industrien som helhet, sådana de framkommit som resultat av undersökningen.

1. Arbetskraftsituationen har under efterkrigstiden kännetecknats av en fortgående försiktning, mot större andel manlig arbetskraft parallellt med en relativ ökning av höglöneindustriernas betydelse. Behovet av kvinnlig arbetskraft har totalt sett minskat frånst till följd av textil- och läderindustriernas relativta nedgång. Den förhållandevis stora offentliga sektorn i staden samt närliggande till Stockholms arbetsmarknad anses medföra svårigheter vid rekrytering av arbetskraft till låglöneindustrier och därmed jämförbara arbetsplatser.

2. I regel sterk rekryteringen av arbetskraft från staden med omgivande landsbygd, med tyngdpunkten låg på Uppsala. Viss kvalificerad arbetskraft måste emellertid rekryteras utifrån. I sådana fall försvåras rekryteringen av bostadsbristen.

3. De större industrierna redovisade följande procentuella fördelning av lokalytorna, nämligen kontor, försäljning 5%; tillverkning, reparation 47%; distribution 5%; lager 29%, övrigt 14%.

⁷ Undersökningen utfördes av B. Bosæus, Å. Flacker, B. Langhed och O. Ytterberg samt redovisades i form av en översiktlig stencilrad redogörelse (författad av O. Ytterberg till Byggnadsnämnden i Uppsala).

Endast hälften av den totala lokalytan ägnas sålunda åt tillverkning och reparation medan lagerutrymmena upptar närmare en tredjedel av golvytan. Detta senare torde bl. a. sammanhänga dels med skrymmande råmaterial i vissa fall och dels med industrens »styckegodssortiment» med ett förhållandevis stort sortiment av färdiga produkter.

4. Uppsalalänsstrin avsätter den helt övervägande delen av sin produktion inom landet. De enda större undantagen är AB Nordiska Metallduksväret och AB Pharmacia, av vars produktion ej fullt hälften gick på export vid mitten av 1950-talet. I övrigt varierade exportandelen i förekommande fall mellan 5 och 15 %. Den största avsättningen inom staden har å andra sidan företagen inom livsmedelsindustrin.

5. Företagens varutransporter går med få undantag uteslutande per järnväg eller med bil. Endast några industrier använder eller kan använda båtransporter till och från Uppsala, men i ett fåtal fall spelar sådana transporter en icke oväsentlig roll. Transporterna per järnväg är i flera fall av stor betydelse. Sälunda anser sig en tredjedel av de tillfrågade företagen vara direkt lokaliseringssbundna till järnväg, medan i ytterligare ett antal fall en relativ bundenhet till järnväg finns.

6. En latent tendens till olokalisering inom staden kan iakttas i några fall. Den vanligaste orsaken är brist på tomtmark för utvidgning, accentuerad av ett ökat behov av parkeringsplatser. Däremot spelar de dåliga grundförhållandena mindre roll, då ur denna synpunkt stadsnät har däremot varit en komplement till varteförsoningen genom till egna brunnar som komplement till varteförsoningen, genom avsevärt bättre områden knappast kan erbjuda inom staden. Tillgång till egna brunnar som komplement till varteförsoningen, genom transport- och marknadsynpunkt men snarast mindre lämplig ur arbetskraftsynpunkt. Industriens behov av styckegodshamn fylls huvudsakligen av Stockholm. Något nämnvärt behov av massgodshamn utöver Uppsala kan icke iakttas.

Tabell 1
Domkyrkoförsamlingens yrkesfördelning 1910—1950

Hela befolkningen (1910—1930 års fördelningar korrigrade till 1940 års yrkesklassificering med ledning av 1930 års yrkesfördelning av f. d. yrkesutövare)					
	1910	1920	1930	1940	1950
Jordbruksmed binäringar	3,6 %	2,7 %	3,0 %	2,8 %	2,2 %
Industri och hanter	38,5 %	42,1 %	39,5 %	41,2 %	40,4 %
Handel och samvärdet	19,2 %	25,7 %	29,1 %	26,5 %	25,9 %
Offentliga tjänster	17,8 %	18,2 %	18,0 %	20,1 %	25,6 %
Husligt arbete	11,0 %	7,8 %	6,9 %	4,4 %	2,1 %
Ospec. verksamhet	10,0 %	3,5 %	3,5 %	5,0 %	3,9 %
Summa	100,1 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,1 %

Tabell 3
Den förvärvsarbetande befolkningens yrkesfördelning i Uppsala stad
(1952 års stadsområde) och rikets städer år 1950

	1910	1920	1930	1940	1950	Uppsala stad abs.	Rikets städer % ^a
Jordbruk med binäringar						668	2,4
Industri och hanter						11 503	40,7
Samvärdet						1 778	6,3
Handel						5 888	20,8
Offentliga tjänster						7 418	26,3
Husligt arbete						891	3,2
Ospec. verksamhet						111	0,4
Summa						28 257	100,1
							100,0

Tabell 2
Medefolkmängd och industriutveckling i Uppsala 1910—1958
(Resp. administrativa stadsområden)
(I = medefolkmängd, II = antal arbetsställen, III = förvaltningspersonal, IV = antal arbete, V = antal arbete per 1 000 inv.)

	I	II	III	IV	V	1910	1915	1920	1925
1910	25 790	93	—	2 198	85	I	17—	470	14—
1915	27 844	78	—	2 615	94	II	9—	332	8—
1920	28 469	87	—	3 019	106	III	5—	145	5—
1925	29 933	88	—	2 844	95	IV	15—	324	14—
1930	30 241	111	547	2 951	98	V	27—	354	24—
1935	33 144	121	668	3 795	115	VI	4—	173	5—
1940	38 045	129	813	4 311	113	VII	5—	295	4—
1945	45 600	131	1 108	4 872	107	VIII	2—	65	2—
1946	47 620	128	1 218	5 294	111	IX	2—	40	3—
1947	57 893	131	1 528	5 905	102				
1948	59 752	129	1 486	5 904	99				
1949	60 983	128	1 500	5 900	97				
1950	62 306	123	1 485	5 733	92				
1951	63 609	118	1 648	5 925	93				
1952	65 360	118	1 635	5 613	86				
1953	66 464	117	1 466	5 327	80				
1954	67 842	120	1 584	5 534	82				
1955	69 420	120	1 598	5 654	81				
1956	70 981	116	1 537	5 305	75				
1957	72 546	120	1 575	5 186	71				
1958	74 088	114	1 474	4 872	66				
Summa	111—2 951	121—3 795	129—4 311	131—4 872					

Källor: Bidrag till SOS 1910 (D) Fabriker och handverks, tabell 4;
SOS Industri 1915—1953.

Tabell 3
Industriernas utveckling i Uppsala 1910—1958
(Resp. administrativa stadsområden)

	1910	1915	1920	1925
Jordbruk med binäringar				
Industri och hanter				
Samvärdet				
Handel				
Offentliga tjänster				
Husligt arbete				
Ospec. verksamhet				
Summa	111—2 951	121—3 795	129—4 311	131—4 872

	1950	1955	1958*	1958**
I	42—1 992	46—1 946	50—1 935	50—2 455
II	7—704	8—732	7—591	7—722
III	9—70	5—47	4—40	4—48
IV	15—548	17—643	15—629	15—827
V	27—824	26—902	24—899	24—1 073
VI	9—995	8—899	4—279	4—355
VII	9—329	5—162	5—164	5—187
VIII	2—153	3—270	3—284	3—612
IX	3—118	2—53	2—51	2—67
Summa	123—5 733	120—5 654	114—4 872	114—6 346

* (arbetare). ** (tjänstemän och arbetare).

Tabell 4 b
Industrigruppens utveckling i Uppsala 1910—1958

(Resp. administrativa stadsområden)

Uppgifterna avser arbetarantalets procentuella fördelning på industri-
grenar enligt 1940 års industrigruppering (se tabell 4 a).
1910—1935 och 1935—1958 års fördelningar korrigrade till 1940 års
industrigruppering.

	1910	1915	1920	1925	1930	1935
I	21,4	22,8	30,0	26,6	25,0	38,7
II	15,1	12,9	9,5	9,2	6,8	5,7
III	6,6	5,4	4,6	5,3	4,4	3,0
IV	14,7	14,4	13,3	13,4	12,5	9,7
V	16,1	14,6	13,2	17,0	18,1	13,5
VI	7,9	9,0	10,7	11,4	15,8	15,7
VII	13,4	16,3	13,2	12,0	10,8	7,7
VIII	3,0	2,5	2,6	3,1	4,6	4,5
IX	1,8	2,1	2,8	2,1	2,1	1,6
Summa	100,0	100,0	99,9	100,1	100,1	100,1
1940	1945	1950	1955	1958*	1958**	
I	39,2	37,4	34,7	34,4	39,7	38,7
II	2,0	3,7	12,3	12,9	12,1	11,4
III	2,3	2,3	1,2	0,8	0,8	0,8
IV	8,7	10,4	9,6	11,4	12,9	13,0
V	16,5	16,3	14,4	16,0	18,5	16,9
VI	18,1	18,2	17,4	15,9	5,7	5,6
VII	8,4	6,5	5,7	2,9	3,4	2,9
VIII	3,3	3,1	2,7	4,8	5,8	9,6
IX	1,5	2,2	2,1	0,9	1,0	1,1
Summa	100,0	100,1	100,1	100,0	99,9	100,0

* (arbetare). ** (tjänstemän och arbetare).

Källor till tabell 4: Bidrag till SOS 1910 (D) Fabriker och handverk,
tabell 4; SOS Industri 1915—1955; Maskintabell för år 1958.

Tabell 5

Viktigare industrigruppars utveckling i Uppsala 1910—1958

(Resp. administrativa stadsområden)

Uppgifterna avser antal arbetsställen resp. antal arbetare. Korrektioner
för ändringar i industrigrupperingen enligt appendix 2.

Järn- och stålmanufaktur
(1915) 3—11, (1920) 2—8, (1925) 2—9, (1930) 6—37, (1935) 9—82.

Bleck- och plåtarvattilverkning, kopparslagerier
(1940) 8—67, (1945) 8—54, (1950) 5—72, (1955) 4—66, (1958) 4—63.

Annan järn- och stålmanufaktur
(1940) 3—39, (1945) 1—34, (1950) 1—62, (1955) 1—85, (1958) 2—97.

Annan metallmanufaktur
(1920) 2—54, (1925) 2—46, (1930) 3—56, (1940) 3—56,
(1945) 3—52, (1950) 1—135, (1955) 1—113, (1958) 2—129.

Mekaniska verkstäder och gjuterier

(1910) 12—404 (jämte järn- och stålmanufaktur), (1915) 8—536, (1920)
13—784, (1925) 12—660, (1930) 21—593, (1935) 24—1271, (1940) 26—
1471, (1945) 26—1603, (1950) 29—1627, (1955, framskriven) 35—
1600, (1958, framskriven) 37—1561.

Tillverkning och reparation av transportmedel

(1915) 19—1179, (1958) 20—1120.

Rörledningsverkstäder

(1955) 6—134, (1958) 7—162.

Andra mekaniska verkstäder och gjuterier

(1915) 10—287, (1958) 10—279.

Cementvaru- och betongvarufabrikér

(1920) 1—4, (1925) 1—4, (1930) 2—12, (1935) 2—13, (1940) 2—15,
(1945) 2—35, (1950) 1—31, (1955) 1—44, (1958) 2—55.

Tegelbruk

(1910) 5—187 (tegelbruk och lervarufabriker), (1915) 5—240, (1920)
5—183, (1925) 5—196, (1930) 5—172, (1935) 5—193, (1940) 4—71,
(1945) 4—138, (1950) 3—131, (1955) 4—130, (1958) 2—88.

Porslins-, kakel- och lerodsindustri

(1910) 3—141 (kakelfabriker), (1915) 2—85, (1920) 2—90, (1925) 1—46,
(1950) 1—527, (1955) 1—543, (1958) 1—43.

Boktryckerier

(1910) 7—197, (1915) 7—231, (1920) 10—295, (1925) 9—257, (1930)
9—269, (1935) 10—258, (1940) 10—261, (1945) 11—449, (1950) 11—
489, (1955, framskriven) 11—569, (1958, framskriven) 9—565.

Bok- och accidentstryckerier

(1955) 9—508, (1958) 7—508.

Tidningstryckerier
(1955) 2—61, (1958) 2—57.

Kvarnindustri

(1910) 3—60, (1915) 3—59, (1920) 3—76, (1925) 3—88, (1930) 3—91,
(1935) 3—139, (1940) 3—157, (1945) 3—166, (1950) 2—167, (1955)
2—218, (1958) 2—200.

Bageriindustri

(1910) 3—84, (1915) 4—99, (1920) 4—78, (1925) 5—70, (1930) 8—94,
(1935) 7—100, (1940) 9—145, (1945) 11—169, (1950) 14—207, (1955)
16—230, (1958) 15—239.

Mejeriindustri

(1915) 2—24, (1920) 1—45, (1925) 1—49, (1930) 1—59, (1935) 1—62,
(1940) 1—72, (1945) 1—67, (1950) 1—78, (1955) 1—76, (1958) 1—78.

Slakterier och köttråvaruindustri

(1910) 2—8, (1915) 2—13, (1920) 2—12, (1925) 1—4, (1930) 2—8,
(1935) 2—20, (1940) 5—107, (1945) 5—148, (1950) 2—175, (1955)
2—159, (1958) 2—181.

Annan livsmedelsindustri

(1910) 3—26, (1915) 2—27, (1920) 2—36, (1925) 2—44, (1930) 4—56,
(1935) 5—58, (1940) 6—79, (1945) 4—109, (1950) 4—88, (1955)
3—121, (1958) 2—95.

Bryggerier och maltfabriker

(1910) 8—69, (1915) 5—53, (1920) 4—50, (1925) 4—61, (1930) 4—52,
(1935) 4—53, (1940) 3—42, (1945) 3—67, (1950) 2—76, (1955) 1—77,
(1958) 1—90.

Sidenfabrik

(1940) 1—71, (1945) 1—114, (1950) 1—179, (1955) 1—95, (1958) 1—
44.

Konfektionsfabriker

(1910) 1—91, (1915) 2—186, (1920) 3—308, (1925) 3—311, (1930)
3—438, (1935) 2—540, (1940) 2—650, (1945) 2—642, (1950) 2—655,
(1955) 2—711, (1958) 1—187.

Skofabrik

(1910) 2—264, (1915) 2—403, (1920) 2—352, (1925) 2—317, (1930)
3—284, (1935) 2—242, (1940) 2—327, (1945) 2—277, (1950) 2—287,
(1955) 1—143, (1958) 1—147.

Läkemedelsfabrik

(1955) 1—118, (1958) 1—145.

Tvättmedels- och parfymfabrik

(1910) 1—51, (1915) 1—65, (1920) 1—78, (1925) 1—88, (1930) 1—137,
(1935) 1—170, (1940) 1—113, (1945) 1—144, (1950) 1—144, (1955)
1—139, (1958) 1—122.

Källor: Bidrag till SOS 1910 (D) Fabriker och handverk, tabell 4;
SOS Industri 1915—1955; Maskintabell för år 1958; Särskilda upp-
lysningar.

Tabell 6

Uppsalaindustrin 1958
(I = antal företag, II = förvaltningspersonal,
IV = summa sysselsatta.)

	I	II	III	IV
	Abs	%/o	Abs	%/o
A	50	520	1 935	78,8
B	7	131	591	81,9
C	4	8	40	83,3
D	1	4	18,2	48
E	14	194	611	75,9
F	23	154	809	84,0
G	1	20	18,2	110
H	4	76	21,4	27,9
I	5	23	12,3	16,4
K	3	328	53,6	284
L	2	16	23,9	51
Summa	114	1 474	23,2	4 872
			76,8	6 346
				100,0

(A = metall- och verkstadsindustri, B = jord- och stenindustri,
C = träindustri, D = pappersindustri, E = grafisk industri, F = livs-
medelsindustri, G = dryckesvaruindustri, H = textil- och sömnads-
industri, I = läder-, hår- och gummivaruindustri, K = kemisk och
kemi-teknisk industri, L = el-, gas- och vattenverk.)

Källa: SOS Industri, maskintabell för år 1958.

Tabell 7

Industrigrupper i Uppsala med minst 25 sysselsatta år 1958
(I = antal arbetsrätten, II = antal tänsternän, III = antal arbetare,
IV = summa sysselsatta.)

	I	II	III	IV
<i>Metall- och verkstadsindustri</i>				
Bleck- och plåtarutillverkning, kopparslagerier	4	6	63	69
Järn- och stålmanufaktur	2	19	97	116
Annan metallmanufaktur	2	24	129	153
Tillverkning och reparation av guld-, silver- och nysilvervaror	1	3	27	30
Tillverkning och reparation av transportmedel	20	346	1 120	1 466
Andra mekaniska verkstäder och gjuterier	10	83	279	362
Tillverkning och reparation av instrument	1	2	41	43
Rörledningsverkstäder	7	34	162	196

Jord- och stenindustri

	I	II	III	IV
Cementvaru- och betongvarufabriker	2	8	55	63
Tegelbruk	2	17	88	105
Porslins-, kakel- och lergodsindustri	1	101	434	535

<i>Träindustri</i>	2	6	24	30
<i>Snickeritillverkning</i>				
<i>Grafisk industri</i>	4	2	33	35
Bok- och accidenstryckerier	7	147	508	655
Tidningsstryckerier	2	41	57	98
<i>Livsmedelsindustri</i>				
Kvarnindustri	2	42	200	242
Bagerindustri	15	37	239	276
Choklad- och konfektilverkning	1	16	33	
Mejerindustri	1	20	78	98
Slakteri- och kötvaruindustri	2	12	181	193
Annan livsmedelsindustri	2	26	95	121
<i>Dryckesvaruindustri</i>				
Bryggeri	1	20	90	110
<i>Textil- och sömnadssindustri</i>				
Sidenfabrik	1	14	44	58
Bandfabrik	1	5	29	34
Konfektionsfabrik	1	52	187	239
<i>Läder-, hår- och gummivaruindustri</i>				
Skoindustri	1	17	147	164
<i>Kemisk och kemisk-teknisk industri</i>				
Läkemedels- och parfymfabrik	1	246	145	391
Tvättmedels- och parfymfabrik	1	75	122	197
<i>El-, gas- och vattenverk</i>				
Gas- och koksverk	1	8	25	33
Vattenverk (Ann. Elverk ej redovisade).	1	8	26	34

Källa: SOS Industri, maskintabell för år 1958.

Appendix 1 (till tabell 4)

Omvandling av 1910 års gruppering till 1940 års gruppering
(1940 års gruppering t. v., 1910 års motsvarande gruppering t. h. om likhetstecknet).

- I metall- och verksadsindustri = 10 (metallarbeten) utom kliché-anstalt och stigjuteri + 11 (fartyg, vagnar, maskiner, redskap, instrument och ur).
- II jord- och stenindustri = 8 (varor av sten, lera, kol och torg utom gasverk).
- III träindustri = 5 (trävaror) + knappfabrik.
- IV pappers- och grafisk industri = 6 (papper och pappersarbeten) + klichéanstalt och stigjuteri + boktryckeri + lito- och kemi-grafisk anstalt.

<i>V livsmedels- och dryckesvaruindustri</i>	1	(näring- och njutnings-ämnen),
<i>VI textil- och sömnadssindustri</i>	2	(spänadsämmen),
<i>VII läder-, hår- och gummivaruindustri</i>	3	(hudar, skinn och hår) + gummivarufabrik.
<i>VIII kemisk och kemisk-teknisk industri</i>	=	såp- och tvålfabrik + ammunitions- och patronfabrik.
<i>IX el-, gas- och vattenverk</i>	=	gasverk + elektricitetsverk.

Appendix 2 (till tabell 5).

Schema över beaktade ändringar i industristatistikkens branschgruppering åren 1913, 1940 och 1952

- Järn- och stålmanufaktur:*
före 1913 i gruppen järn- och stålvarufabriker samt gjuterier (här förd till gruppen mekaniska verkstäder och gjuterier år 1910).
- Bleck- och plåtarvärtillverkning, kopparslagerier:*
egen grupp från 1940, ingick tidigare i gruppen järn- och stålmanufaktur.
- Tillverkning och reparation av transportmedel:*
egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen mekaniska verkstäder och gjuterier.
- Rörledningsverkstäder:*
egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen mekaniska verkstäder och gjuterier.
- Cementvaru- och betongvarufabriker:*
egen grupp från 1940, ingick tidigare i gruppen annan jord- och stenindustri.
- Bok- och accidentstryckerier:*
egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen boktryckerier.
- Tidningstryckerier:*
egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen boktryckerier.
- Jästfabriker:*
ingår från 1952 i gruppen annan livsmedelsindustri; bildade tidigare egen grupp tillsammans med spritfabriker.
- Attiks- och senapsfabriker:*
före 1913 och från 1940 tillhörande gruppen annan livsmedelsindustri; ingick åren 1913–1939 i gruppen annan kemisk-teknisk industri.

<i>Träindustri</i>	2	6	24	30
<i>Snickeritillverkning</i>				
<i>Grafisk industri</i>	4	2	33	35
Bokbindier	7	147	508	655
Bok- och accidenstryckerier	2	41	57	98
Tidningsstryckerier				
<i>Livsmedelsindustri</i>	2	42	200	242
Kvarnindustri	15	37	239	276
Bagerindustri				
Choklad- och konfekttillverkning	1	17	16	33
Mejerindustri	1	20	78	98
Slakteri- och köttravaruindustri	2	12	181	193
Annan livsmedelsindustri	2	26	95	121
<i>Dryckesvaruindustri</i>				
Bryggeri	1	20	90	110
<i>Textil- och sömnadsindustri</i>	1	14	44	58
Sidenfabrik	1	5	29	34
Bandfabrik	1	52	187	239
Konfektionsfabrik				
<i>Läder-, hår- och gummivärnindustri</i>				
Skoindustri	1	17	147	164
<i>Kemisk och kemisk-teknisk industri</i>				
Läkemedelsfabrik	1	246	145	391
Tvättmedels- och parfymfabrik	1	75	122	197
<i>Ej-, gas- och vattenverk</i>				
Gas- och koksverk	1	8	25	33
Vattenverk	1	8	26	34
(Anm. Elverk ej redovisade).				

Källa: SOS Industri, maskintabell för år 1958.

Appendix 1 (till tabell 4)

Omvandling av 1910 års gruppering av industrigränar till 1940 års gruppering

(1940 års gruppering t. v., 1910 års motsvarande gruppering t. h. om likhetstecknet).

- I metall- och verkstadsindustri = 10 (metallatbeten) utom klichéanstalt och stigjuteri + 11 (fartyg, vagnar, maskiner, redskap, instrument och ur).
- II jord- och stenindustri = 8 (varor av sten, lera, kol och torv) utom gasverk.
- III träindustri = 5 (trävaror) + knappfabrik.
- IV pappers- och grafisk industri = 6 (papper och pappersarbeten) + klichéanstalt och stigjuteri + boktryckerier + lito- och kemi-grafisk anstalt.

V livsmedels- och dryckesvaruindustri = 1 (näring- och njutnings-ämnen).

VI textil- och sömnadsindustri = 2 (spånadämmen), läder, hår- och gummivärufabrik.

VII kemisk och kemisk-teknisk industri = såp- och tvålfabrik + ammunitions- och patronfabrik.

VIII el-, gas- och vattenverk = gasverk + elektricitetsverk.

IX Järn- och stålmannufaktur:

före 1913 i gruppen järn- och stålvarufabriker samt gjuterier (här förd till gruppen mekaniska verkstäder och gjuterier år 1910).

X Bleck- och plåtvärn tillverkning, kopparslagerier:

egen grupp från 1940, ingick tidigare i gruppen järn- och stålmanufaktur.

XI Tillverkning och reparation av transportmedel:

egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen mekaniska verkstäder och gjuterier.

XII Rörledningsverkstäder:

egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen mekaniska verkstäder och gjuterier.

XIII Cementari- och betongvarufabriker:

egen grupp från 1940, ingick tidigare i gruppen annan jord- och stenindustri.

XIV Bok- och accidenstryckerier:

egen grupp från 1952, ingick tidigare i gruppen boktryckerier.

XV Jätfabriker:

ingår från 1952 i gruppen annan livsmedelsindustri; bildade tidigare egen grupp till sammans med spritfabriker.

XVI Attiks- och senapsfabriker:

före 1913 och från 1940 tillhörande gruppen annan livsmedelsindustri; ingick åren 1913—1939 i gruppen annan kemisk-teknisk industri.

Appendix 2 (till tabell 5).

Schema över beaktade ändringar i industristatistikkens branschgruppering åren 1913, 1940 och 1952